

MƏDİNƏ GÜLGÜN YARADICILIĞINDA ANA, VƏTƏN MÖVZUSU VƏ CƏNUB HƏSRƏTİ

M.Gülgün yaradıcılığında taleyindən kəsin o böyük qadın obrazının təsviri silsilə xarakter daşıyır. Ətrafında ac körpələr olan, fələkətin gözünün içinə gah məğrur, gah kinli, gah məsum, gah pərişan baxan anaların çəkdiklərini özünə-məxsus şəkildə qələmə alan şairə xalqın şovinizm üzərində qələbəsinə inanır. Onun əsərlərindəki qadınlar elsiş-günsüz yaranmayıb, küsgünlüklərinin səbəbkarları daha güclü və qansızdır. Gözləri fələkətdən, torpaqdan, təcavüzdən doymayan bu ölkələr və onların başında duranlar tək cənublu qardaş və bacılar üçün deyil, çox ölkələr və insanlar üçün təhlükə mənbəyidir. İlanın başı yuvasından çıxmamış əzilməliydi ki, verəcəyi zərarin qabağı əvvəlcədən alınmış. Şam işığı və çirəq olmadan daxmada dizini qucaqlayaraq oturan, gah inləyərək, gah da uca fəryadla əzablarını ifadə edən qadın və anaların anları tarixin silinməz yaddaşındadır. Ancaq fələkətin böyüklüyü şairənin və onun qadın obrazlarının nikbinliyini azaltmış, hələ də doğacaq xoş bir səhərə inanmaları var. M.Gülgün məcburi tərki etdiyi Təbrizinə bir daha qayıdacağı ümidindədir:

Getson bizim ellərə, de,
Mən yenə də gələcəyimi!
Ağlamasın anam daha
Qoy son qoysun dərdə, aha.
Gecə uzun olsa yenə
Umudumuz var sabaha.

Burada analara daha mübariz bir müraciət var. Onların hicranına əbədlilik son qoyacaq günlər uzaqda deyil. M.Dilbazi yazır: «M.Gülgün bu şeirlərini dərindən bir qəzəb, üsyankar bir ruh, yanan bir üroyin çirpintiləri ilə yazmış, o, əsir anaların məhkum talehələrini, faciəsini dərindən yaşamış və onu həssas bir şairə qələmi ilə ifadə etmişdir!» (1, s.6)

Xoş günlər gördükcə acı günləri xatırlayan və yaxşı günlərin qiymətini anlayın M.Gülgün daha gözəl əsərlər yaradır, elə bil ki, ağır günlərin haqq-hesabını çəkirdi. M.Gülgünün şəxsi anası təmsalında yaratdığı obraz ümumiləşdirilmiş ana obrazıdır. Ağ, gümüşü saçlı, gözələrində güldü həsrəti olan, körpəsi qucağında, qəzəbdən göz yaşları qurumuş bütün analar onun anasıdır. Demokratik inqilab dövründə həyatın hər üzünü görmüş - üzündə şallaq yeri olan, bədəni zərbələrdən göyermiş bütün analar onun anasıdır. Nur üzli, yatağı səngər olmuş bütün analar onun anasıdır. Azadlıq, ağ günlər soragında, ehtiyac içində həyatını «yaşayan» analar - M.Gülgünün ana və qadın obrazları çiyində bir dünyanı qəminə daşıyır.

Harda ki, ana gördün vüqarı dağdan ağır, Üzünü, gözələrindən nur yağır, səfəq yağır. Balam deyib ürəyi dönə-dönə darıxır. Soruşma ünvanını, soruşma adını sən, Bil ki, mənim anamdır, tanı o qadını sən.

Şairənin 1963-cü ildə yazdığı 10 inqilab dövründə həyatın bütün dəhşətləri ilə qarşılaşan analara həsr etdiyi «Harda ki, ana gördün» şeiri iki hissədən ibarətdir. Əsərin birinci hissəsində Demokratik Hərəkətin orta qəbriyində qan-qadaya içiçə olan analar, ikinci hissəsində isə sabahki, ümid dolu bir gələcəkdə olan analar təsvir edilmişdir. İkinci hissənin əsas təsviri olanlar artıq zülm zəncirini qırıb, qaranlıq onların həyat yollarından çəkilib. Əzəli də, körpələri də şad, xürəm həyat yaşayırlar. Torpaq, su sahibi, təməl qoyan, yurd salan, almı, üzü ağ, haqq və hüququq öz əlində olan bu analar qəmdən, kədərdən uzaqdır. Onlar

Balasıni üzünə xələtə baxmır indi, Həni od, həni çörək, deyib darıxmır indi. Yanağında göz yaş süzülüb axmır indi. Soruşma ünvanını, soruşma adını sən, O, sabahki anamdır, tanı o qadını sən.

Onlar azadlığın, ağ günün soragında mübarizə apararaq öz sabahını qazanan analardır. Dünənki və sabahki anaların bir ümumi nöqtəsi var: hər ikisinin də vüqarı dağdan ağırdır, hər ikisi inqilabdan doğ-

muşdur, hər ikisi azəri qızıdır, hər ikisi də bizim anamızdır.

Şairə hor an düşüncəlidir. Onu ana vətən, ayrılıq və doğma ana dərdi düşündürür. Qışın oğlan qaçdır. Onun çözlərinin qabağında xələvəti bir küncə çəkilərək ağlayan anası canlanır. «Anamı düşüncəm» şeirində gözü yolda qalan anasının layla səsinə, qom yükündən ayılmış belini, səssizliyini, ac qarnını, göz yaşlarının yanacağına saldığı izi qomli notlarla qələmə alır. Ancaq anasının bu həyatının dəyişməyini bilir. Qızı o ağ günlərin soragındadır. Xəyalı ümidlərlə yox, həyat haqiqətlərinə inanacağıq. Təbriz yollarına güldü-züzo-gələcəyimiz zaman yaxındır. Oğulları Etibarla Araz da nəhələrini soruşur. Dəli Kürül Araz da cənublu

anaları soruşur. Şairə hər qaranlıq gecənin aydın səhərinə, doğacaq o xoş səhərlərə inanır...

Vətəninin varının, dövlətinin həm daxili irtica tərəfindən dağıdılması, həm xarici dövlətlərə dəşməsinə dözməyən M.Gülgün 1952-ci ilin avqust ayında Tehrandə fəhlələrin keçirdiyi nümayişə dəstəkləyir və tək Cənubi Azərbaycan üçün deyil, İran üçün təhlükə yaradan xarici işğalçıları pisləyir. Möhtəşəm izdiham İrani dağıdanlara «dur» demək üçündür. Sühl, səadət deyərək torpağı titrədən insan oğluna qüvvət verən həm vətən torpağıdır, həm də ağır inqilablar görmüş Cənubi Azərbaycanın tarixi təcrübəsidir. Bu nümayişin beynəlmiləl məramı da var: azad insan, azad həyat və həmişə səadət! Londona dəşməsinə, hər yanda dar ağacı və məhbəsərin olması, cəvan gəlinlərin, oğulsuz anaların ağır qalması şairəni dəhşətə gətirir. Bunun səbəbkarı olan xarici irtica artıq İrana əl uzatmamalıdır. «Ağalara ölüm» süarini odlu nögməyə bənzədən M.Gülgün onların səsinə səs verərək «Qoy məhv olsun vətəni satan hər ağa» söyləyir.

«Ağalara ölüm» səsi yüksəlir hər an. Gurladıqca dalğa-dalğa odlu nögmələr Bayraqların arasından yüksəlir Tehran. Bu şeirin «Qızaran bayraq» adlandırılması şairənin təxəyyülünün möhsuluşdur. Nümayişə əlində bayraq tutub tribunadan yadlara lonət yağdıran natiqin gülləyə tuş gəlməsi, olındəki bayrağın bir an əylməsi, Amerika markalı tankların uzaqdan ölüm çağırın gəlişi tarixi faktlardır. Yero tökülən qandan əbədi rəng alan bayraq qaldırılır və yellənərək insan selinə dayaq olur.

O bayraq ki, intiqama çağırır eli,
O bayraq ki, azadlıqdan gətirir soraq.
Şairə vətəninin eşşiyə alışmış yanır. Şirin arzuları, xəyalları tükənməzdir. Qəlbinin üsyankarlığı nögmələrə çevrilir. Vətən həsrəti onu yandırır yaxır, arcaq düzür, çünki insan oğlu dözmüldür. Başlı dumanlı Səvalanı dağ süktüylə düşündür və bu süktü ona həzin hekayətlər danışır. Mərəndə, Xoya, Salmasa xəyalın qanadlarında yolçuluq edən şairə düşmənin onun sevincini oğurlamasına üsyən edir.

Ömrünün qalan illərinin hicranla, həsrətlə keçəcəyini qəbul etmir. Ümumiyyətlə, yer üzərindən «ayrılıq» kolmasinin silinməsinə istəyir. Sabahki vüsəl uzaqda olmağına inanır. Min illik tarixi olan yaşlı dövlətiylə fəxr edir.

O görüş çağında, o aydın səhər
Ömrümdən bir gün də qalsa basimdir.
Sabah qanadlanan o qəhqəhələr
Sanaram öz səsim, öz nəfəsimdir.

M.Gülgün həyat yoldaşı, qələm dostu Balas Azoroğluya həsr etdiyi bir şeirində deyir ki, nə yaxşı ki, el dərini qoşa çəkdi. İkisi də Şimali Azərbaycanda yaşayırlar, ikisi də Vətənin digər hissəsindədir. İki hissədə də eyni xalq yaşayırlar. Yazıçı Elçin Əfəndiyev yazır: «Mədinə Gülgün Şimalda yalnız Cənubun həsrətini çəkmir, bir

sına da qürbət arzularım. Vətənin yararsının, dərindən sağalacağına ümid bəsləyir. Elçin Əfəndiyev yazır: «...bütün bu dərdə, həsrətə, nisgillə baxmayaraq, Mədinə Gülgün poeziyası nostalgiyə xəstəliyinə tutulmayıb, əksinə, buradakı nostalgiyə, hərəgah belə demək olarsa, ümidlə nəfəs alır, arzuyla yaşayırlar; bu poeziya bədbin, əlçiz bir poeziya deyil, mübarizəyə çağırın, yada salın, qəzəb oydandan bədii-estetik təbliğat vasitəsidir». (1, s.7)

Cənubdan gələn şair və yazıçıların əsərlərindəki vətəno bağlılıq, nisgill, həsrət tək cənub üçün deyil, burada ümumi Azərbaycan ədəbiyyatından söhbət gədir. Qəmin, güssənin olmasi ləbuddür, olmalıdır. Bütöv Azərbaycan qaçığı bu məsələni də itimaişdırir. Zəncirli bəklərə üsyən edən, intizar ürəklərə ümid olan, yanan gülmədən nur alıb, hər kəsin qəlbində yurd salmaq istəyən şairə xalqının, vətəninin adıyla ucaqlar və fəxr edir. Şairə Cənubi Azərbaycanı barlı ağaca, İrani ana vurulmuş dayaq bənzədir. İllər və ellər yola salmış bu etibarlı ağaca dayaq lazımdır? Bizə və şairəni düşündürən bu sualın cavabını biz də bilirik. həmi da bilir. O ağacı köküylə, bariylə, torpağıyla bərabər elə o torpaq saxlar, dayaq ehtiyacı və etibar yoxdur. Bütün bu dərdir şairəyə ürək ağrısı verir. Nəbzini yoxlayan, qəlbinin döyüntüsünü dinləyən və ona dərman nüsxəsi yazın həkimə əsl dərini deyir bilir. Hissələrini «Bir ovuc qar» şeirində sətirlərə tökir. Həkimin dərmanı onun qəminə, həsrətinə son qoya bilməz. Həkim ona doğulduğı torpaqdan bir çiçək gətirso: ya boynu bükük bənövşə, ya da bağıryanıq lələ və yaxud Səvalanın qarından birçə ovuc qar gətirso, şairə onu sinəsinə qoyar. özünü vətəndəymiş kimi hiss edər və yərarları sağalar, ağırları unudular.

İçsən bu dərmanları
Sağaldar demə, həkim!
Vətəni dərda qalan,
Gözü yollarda qalan
Bir elin xəstəliyom.
Təbrizdə baş verən üsyankar, həyatı keçirilən inqilabı hərəkət, Ərk qəlamını böyük istehkam kimi xalqa güvən qəlamını tarixi haqiqətlərdir. Zamanın axarında neçə-neçə ağır döyüşlərin, qanlı hadisələrin şahidi olmuş, güllələrdən göz-göz olmuş, dumanından dən geymiş Ərk qəlası xalqın istinadgah nöqtəsi olmuşdur. Qələbələrə çiçək kimi açılan, pis günlərdə kövrək-kövrək baxan Ərk qəlamını nağıl-nağıl dərdir var. Amma şairə bu dərdirin qalıcı olmasını istəmir. Müharibə də, ayrılıq da ötidir. Bütün bu həsrətləri vüsəl əridəcək. Könlülər səhərə ümidlə doludur.

Sən Təbrizin balasınan,
Sən zəfərlər qalısasan.
Sən əbədi qalısasan,
Ərk qəlası...

Ərk qəlası... («Ərk qəlası», 1977)
«Xatirələrim» deyər körpəcə könlünə dil açdıran şairə həsrətdən üroyimin dağıla biləcəyini qələmə alır. Könlü acı və şirin xatirələrlə dopdoludur. Xatirələr onunla bərabər yaşa dolub, ötən günlərinin yaşadırırlar. Vaxt olur ki, onu yatağa qoymur, dil açır, canlanır. Ömür karvanındakı illərlə gələn köçə diqqət çəkir, xəyalın şairəni Təbrizə, Salmasa aparır.

M.Gülgün xatirələrlə dolu nögmələrini həyatdakı var-dövləti, qızılı adlandırır. Kaş ki, bu nögmələrlə vüsəla yetiş, bu nağıllar haqiqət ola.

Aparın Təbrizə, Salmasa məni,
Öləm, el yada salmasa məni.
Bənzətməyin adı almısa məni,
Nəgmədir həyatda qızılın, zərim.
Siz ey acı, şirin xatirələrim. (1977)
Şairənin «Təbrizim» deyər nögmələr qoşduğı doğma şəhəri taleyindən baharı aç olan, arzusu sinəsi üstündə qanlı yazılı, nergizi, bənövşəsi, lələsi, badam ağacları nisgilli bir şəhəridir.

(Davamı 11-ci səhifədə)

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Höyat eşqiylə dolu bu şəhər min-min yara olsa da, yenə dirildi. M.Gülgün üçün bu şəhər çox müqəddəsdir. Fədailər məskəni, qəhrəman, igid bir şəhərdir. Şəninə nə qədər nəغمə qoşulsa, yenə azdır. Uzaq ellərdə belə adı, ehtişamı olan bu şəhərin istəyi, kamı gözündə qalmayacaq. Şairə bu fikirdədir və Təbrizə onu da xatirətək yaşatması üçün yalvarır:

"Nə olar, məni də bir xatirətək

Sən yaşat özündə Təbrizim mənim". (1972)

M.Gülgün özünü nə qədər nəغمəli bulağa, torpaqdan güc alan yaşıl çinara bənzətədi, yenə

M.Gülgün 1966-cı ildə qələmə aldığı «Çinar olaydı xitabət kürsümüz» adlı şeirində İnciləbi Demokratik Hərəkət dövründə sözünü demək istəyən, mübarizə üçün and içənlərin çinar ağacından xitabət kürsüsü kimi istifadə etmələrini yada salır. Həmin dövrdə Vətənin hər yerinə azadlıq gəlirdi. İnciləbin odlu nəfəsi həminin qapısını açdı. Yazı masası bir parça daş, yatağı tozlu səngər olsa da şairə həmin günlərin həsrətini çəkir. Qan bahasına alınmışdı o torpaq, o su, o səadət. Fəhlə dəzgah, kəndli torpaq sahibi oldu. Qərargah soruşurdu, səngər cavab verirdi: «Azadlıqçın Oddan, alovdan keçərdi fədailər...». (1966)

MƏDİNƏ GÜLGÜN YARADICILIĞINDA ANA, VƏTƏN MÖVZUSU VƏ CƏNUB HƏSRƏTİ

də «Vətən ola bilmirəm» dedi. Uca dağlardan axan coşğun bulaqlar da, yola kölgə salan boylu-buxunlu çinarlar da, kitablara sığmayan sevgilər də, şair təbinin ümman kimi dalğalanması da Vətənin bir parçasıdır, amma Vətən deyil. Güclü sevgisi olan şairə hər bir arzunu, istəyi yerinə yetirmək gücünə sahibdir, ancaq Vətən ola bilmir:

*"Fəqət qala bilmirəm, Könlün ala bilmirəm
Vətən ola bilmirəm Səninçin, Səninçin..."*
(1976)

İllər ötsə də, şairənin qəlbindəki Cənub həsrəti, Vətən nisgili bitmir. Şair təbi badam ağaclarını, xalq mahnılarını unudu bilmir. Hələ Təbriz gözəli Rübabə Muradovanın yanıqlı səsiylə daha da həzinlənən, ürəkləri titrədən «Qaragilə» mahnısını dinləyəndə köksündə fırtınalar qopur. Şad günlərini, azadlığını, dostlarını xatırlayır:

*Oxu, Təbriz gözəli,
Sən belə oxuyanda
Alışırım, yanırım.
Fədayi dostlarımı
Bir də dağ döşündəki
Tonqalları anıram".*

(1963)

Şirin, duzlu, vüqarlı, təbrizli mahnılar şairəyə sevinc gətirir. Mahnılar xəyallarını doğma yerlərə çəkib aparır. Vüsal dolu arzuları coşur. O, bu mahnıları evinə əziz qonağı gəlirmiş kimi «xoş gəldin»lə qarşılayır.

Təki onların döyüşmək haqqı, tozlu səngəri, xitabət kürsüsü, çinar ağacı əllərindən alınmaydı. Qalxıb, and içib, enib andlarına əməl edirdilər. İllər keçib, şairə Saib Təbrizinin, Xətib Təbrizinin doğma şəhərinə uzanan əllərin qırılmamasına təəssüflənir. Dərdli ürəkləri, solğun çöhrələri sevindirəcək bir işıqlı sabahın olacağına inanır. Ömrün yollarındaki yoxuşlar onu qorxutmur. Nə qədər yağış, tufan döysə də, arzuları saralıb solmayacaq.

ƏDƏBİYYAT

1. M.Gülgün. *Təbrizin baharı*. Bakı, 1950
2. M.Gülgün. *Təbriz qızı*. Bakı, 1956
3. M.Gülgün. *Çinar olaydı*. Bakı, 1968
4. M.Gülgün. *Günlər və xatirələr*. Bakı, 1959
5. M.Gülgün. *Seçilmiş əsərləri*. Bakı, 2004

*Sakibə Ələsgərova,
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent,
Əməkdar müəllim*

